

Storytelling in De Burcht

Op verschillende plekken in De Burcht staan verhalen vertellers die de levensverhalen van bekende en minder bekende ANDB leden en bestuurders vertellen. De bezoekers kruipen zo in de huid van actieve burgers die zich in hun tijd hebben ingezet om hun positie te verbeteren. Op deze manier worden de bezoekers aangezet om de link naar het heden te leggen. Aan het einde van de tour prikkelen we hen om door middel van een interactieve tool te delen welk verhaal het meest tot de verbeelding spreekt en hoe zij zelf in een collectief antwoorden op hedendaagse vraagstukken zouden kunnen vormen. We vragen de bezoekers te formuleren welke verhalen hen aanspreken en hoe zij deze zouden kunnen vertalen naar het heden. Dit doen we door middel van in te vullen kaarten die we ophangen in de reflectiezaal waar de tour eindigt. Zo creëren we ook weer nieuwe archiefstukken.

De levensverhalen worden gebaseerd op documenten uit het ANDB archief. We werken samen met Mezrab – *the house of stories* (<http://mezrab.nl/>) om tot spannende en persoonlijke verhalen te komen die de ANDB leden en bestuurders een gezicht geven en de bezoekers raken. Mezrab is een centrum en school voor storytelling. Het organiseert verhalenavonden en storytelling battles die een jong publiek aantrekken met een diverse culturele achtergrond. Daarnaast worden er workshops en cursussen in het vertellen van verhalen aangeboden. De verhalen in De Burcht worden in principe verteld door vrijwilligers – wij werven onder medewerkers van het KNAW Humanities Cluster (IISG, Huygens ING, Meertens Instituut) en ook onder partners van het ANDB-project. De storytellers worden in het vertellen van een verhaal getraind door Mezrab.

De storytellers die een levensverhaal ten gehore brengen:

- hebben belangstelling in geschiedenis
- vinden het leuk om voor ene groep te spreken
- zijn bereid om zich te verdiepen in de geschiedenis van de ANDB
- zijn minimaal 2 dagen beschikbaar (donderdagavond of vrijdagavond van 16.00 uur-22.00 uur of zondagmiddag van 12.00 uur-17.00 uur in de periode 28 november-29 december 2019)
- zijn beschikbaar voor een training

Bij elk verhaal hoort een specifieke plek in De Burcht, een document uit het ANDB-archief en liefst ook een foto. Deze documenten en foto's krijgen een prominente plek op de website van het project en in de tentoonstelling in het Joods Historisch Museum. Elk verhaal sluit bovendien aan bij een actueel thema waarover een debat wordt georganiseerd, zodat de verschillende onderdelen van het project naadloos op elkaar aansluiten.

Wanneer?

De storytelling vindt plaats op zaterdag 30 november, zondag 1 december, donderdag 5 december, zaterdag 7 december, zondag 8 december, donderdag 12 december, zaterdag 14 december, zondag 15 december, donderdag 19 december, zaterdag 21 december, zondag 22 december, zaterdag 28 december en zondag 29 december.

Op donderdag en zaterdag zijn de storytelling om 16.00, 17.00, 18.00, 19.00 en 20.00 uur. Op zondag is het om 12.00, 13.00, 14.00, 15.00 en 16.00 uur.

Verteller 1: Salomon Kleerekoper: precare arbeid en zekerheid door de ANDB
Verhaal in de hal bij het loket

De bezoekers worden ontvangen door een verteller die het verhaal van Salomon Kleerekoper. Salomon Kleerekoper is een van de weinige joodse diamantbewerkers die de oorlog hebben overleefd en die in 1945 hun oude beroep weer oppakken. Pas op zijn 74ste gaat Salomon met pensioen, hij heeft dan een lange carrière in het vak en in de Bond achter de rug.

Salomon wordt in 1877 in de Batavierstraat in Amsterdam geboren als zoon van Catharina Agsteribbe en Gerrit Jacob Kleerekoper. Gerrit werkt ten tijde van zijn huwelijk als smid, zoon Salomon wordt briljantsnijder. Al in 1894 wordt hij lid van

de Briljantsnijders en snijdstersvereniging. Vermoedelijk verlaat hij tussendoor even het vak, want volgens zijn lidmaatschapskaart van de ANDB wordt hij op 1 maart 1898 lid van de bond. Hij is een actief bondslid, dat staakt als er gestaakt moet worden, zo blijkt uit de achterkant van zijn lidmaatschapskaart waarop verschillende keren stakings- en uitsluitingsuitkeringen staan vermeld. Hij voert actie voor hogere tarieven, voor het verbod op het aanstellen van niet-bondsleden en tegen het ongecontroleerd aannemen van leerlingen. In 1905 trouwt Salomon met Rachel Isaac Klepman. Een jaar later verlaat hij de bond omdat hij een ander vak heeft. In 1909 treedt hij weer toe tot het vak en de bond, hij is dan inmiddels gescheiden van Rachel. In 1910 is hij korte tijd in Borgerhout (Antwerpen). Hij vindt daar niet alleen werk, maar ook een nieuwe echtgenote: Esther van Dam. In 1911 trouwt het echtpaar en vestigt zich in Amsterdam waar datzelfde jaar hun eerste dochter wordt geboren: Cataharina. Vijf jaar later wordt hun dochter Celine geboren. In 1914 werkt Salomon – die in Amsterdam werkloos is – weer korte tijd in Antwerpen, maar komt al vrij snel terug, vermoedelijk vanwege de Eerste Wereldoorlog die de Antwerpse diamantindustrie danig ontregelt. In 1921 vertrekt hij opnieuw naar Antwerpen om te werken, pas in 1922 keert hij terug. Salomon betaalt in Antwerpen trouw zijn contributie voor de ANDB zodat hij bij terugkomst in aanmerking blijft komen voor de ondersteuning die de bond zijn leden biedt. Van 1930 tot 1933 is Salomon meer werkloos dan aan het werk, gelukkig krijgt hij een uitkering van de ANDB. De laatste jaren voor de oorlog is het beter gesteld met het werk. Salomon werkt vooral voor de firma Soep en gaat daarmee door tot september 1940. Hoewel zijn lidmaatschapskaart zegt dat hij op 14 maart 1942 over is gegaan naar Betsalel, is daar in de archieven niets van terug te vinden. Hij vraagt ook geen vrijstelling aan. Hij verdwijnt uit de administratie van de ANDB en verlaat met vrouw en twee dochters hun huis in Smaragdstraat om onder te duiken.

Welk verhaal willen we vertellen met dit personage?

Aan de hand van het levensverhaal en de documenten van Salomon Kleerekooper laten we zien hoe precair de arbeid in de diamantindustrie was voor de oprichting van de ANDB en hoe de bond daar verandering in bracht.

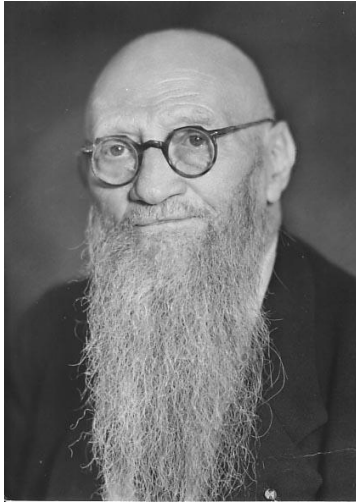
Bronnen: Lidmaatschapskaart van Salomon Kleerekooper

Plek: Voor de loketten van Elie Smalhout

Actualiteit: precare arbeid, baan- en bestaansonzekerheid zijn weer aan de orde van de dag. Hoe kunnen werkenden daar iets aan doen? Wat zou de rol van de vak- en andere organisaties kunnen zijn?

Verteller 2: Jan van Zutphen: een community bouwen en onderhouden

Verhaal in de Bondsraadzaal

Jan van Zutphen, foto collectie IISG

In de Bondsraadzaal, waar de plenaire ledenvergaderingen van ANDB werden gehouden en waar schilderijen van Richard Roland Holst over de arbeidersstrijd te zien zijn, gaat een verteller in op de staking van 1894 en hoeveel moeite het kostte om iedereen zo ver te krijgen. Hij brengt Jan van Zutphen tot leven: de aanjager van de staking die briljantslijpersbaas was en later betaald bondsbestuurder werd. Het was lastig voor Van Zutphen en de zijnen om eenheid te smeden onder de verschillende groepen diamantbewerkers, maar door staken en onderhandelingen hebben ze heel veel bereikt. De verteller verwijst op een simpele manier naar een van de muurschilderingen van Richard Roland Holst.

Als de tijd het toelaat vertelt deze verteller ook iets over het Koperen Stelenfonds dat Jan van Zutphen heeft opgericht om diamantbewerkers met tbc te helpen.

Welk verhaal willen we vertellen met dit personage?

Het verhaal van het opbouwen van een community, om mensen hun gedeelde belangen te laten inzien en ze zover te krijgen dat ze daar samen voor willen strijden.

Bronnen: Stakingsoproep; verslag in het Weeklad van de ANDB, Van Zutphen's eigen terugblik. Stakingsverslagen; de 1887 enquête over arbeidsomstandigheden o.a. in de diamant. Uit het Jan Van Zutphen archief komen o.a. contributie-boekjes van de ANDB van J.A. van Zutphen; zijn legitimatiekaarten voor de ANDB; contributiediploma's van de Brillantslijpersbazen Vereniging; en zijn aantekeningen voor lezingen over het ontstaan van vak-acties en de ANDB (Archief Jan van Zutphen 55).

Plek: Bondsraadzaal, daar werd in 1904 tot grote staking besloten, daar is ook een wanschildering die solidariteit verbeeldt.

Actualiteit: hoe bouw je en onderhoud je een community?

Verteller 3: Betje en Sophie Lazarus: de strijd voor gelijke lonen voor vrouwen

Verhaal in de Bondsraadzaal

Betje Lazarus, foto
collectie IISG

Sophie Lazarus, foto
collectie IISG

In dezelfde Bondraadszaal komt ook het verhaal van vrouwelijke bondbestuurders aan de orde. De verteller vertelt over de bijzondere levenswandel van Betje Lazarus: een roosjessnijdster die samen met haar zus een vakbond voor roosjessnijdsters en snijders oprichtte. Op een avond in december 1895 stelde Betje Lazarus als eerste vrouw een vraag op een openbare vergadering van de ANDB, dat baarde veel opzien. 'Hoe, een gewoon meisje, een roosjessnijdster nog wel, dorst op een vergadering iets te zeggen! Iets buitengewoons was gebeurd en het feit werd druk besproken', zo herinnerde zij het zich later. Betje hoorde altijd maar van vrouwen dat

het geen zin had om te staken omdat de bond toch niets voor vrouwen deed. Toen ANDB-bestuurder Dolf de Levita vrouwen opriep zich te organiseren gingen ze dat doen. Zo werd op 3 juni 1896 de Roosjessnijdsters- en -snijdersvereniging (RSSV) opgericht met Betje Lazarus als voorzitter en haar zuster Sophie als secretaris. De RSSV pleitte lang en hartstochtelijk voor gelijke lonen voor vrouwen en mannen, nog steeds een heikel punt.

Welk verhaal willen we vertellen met deze personages?

Wat is de rol van vrouwen in de bond, hoe verhielden de lonen van vrouwen zich tot de lonen van mannen en wat werd daaraan gedaan? Hoe werd er tegen werkende vrouwen aangekeken binnen de ANDB?

Bronnen: Lidmaatschapskaarten van Betje en Sophie Lazarus, herinneringen door Betje opgehaald in Weekblad ANDB 18 november 1904; artikelen van beide zussen in het Weekblad; een foto waar beide zussen op staan, gemaakt tijdens het internationale diamantbewerkeres congres in Antwerpen. <https://socialhistory.org/bwsa/biografie/lazarus>;

Plek: Bondsraadzaal: daar hebben beide zusters vaak gesproken

Actualiteit: Vrouwen krijgen nog steeds lagere lonen dan mannen en hoe komt het dat in sommige sectoren vrouwen nog steeds in de top ontbreken?

De gids neemt de bezoekers mee naar boven, naar de wachtruimte.

Verteller 4: Louis Gans: een Amsterdamse kloover klem in een globale industrie

Verhaal in de hal van het trappenhuis

Louis Gans, foto collectie IISG

Op een bankje in de hal van het trappenhuis zit de verteller die het verhaal van Louis Gans vertelt. Die is op 26 juli 1912 naar New York vertrokken om daar als kloover te werken, maar het valt vreselijk tegen. Hij kan niet lid worden van de lokale bond, waardoor hij zijn rechten bij de ANDB kan verliezen als hij terug wil. Bovendien is het werk bij het atelier van Wezel vreselijk: hij zou al het werk zonder mankeren uit moeten voeren en daarbij zenuwen van staal moeten hebben. Die heeft hij niet en bovendien is hij tamelijk kort aangebonden. Hij raadt het bestuur aan om klovers die overwegen naar NY te gaan, dit te ontraden. Zelf komt hij in februari 1913 weer terug. Hij gaat weer in Amsterdam wonen maar is lang werkloos en laat zich afschrijven in 1919 maar komt in 1920 weer in het vak terug. In 1921 bedankt hij definitief want hij heeft andere werkzaamheden.

Welk verhaal willen we vertellen met dit personage?

Diamantbewerkers waren mobiel, gingen vaak voor kortere of langere tijd elders werken, vaak in Antwerpen, soms ook in New York. De ANDB probeerde via het Wereldverbond van Diamantbewerkers alle diamantbewerkers te organiseren, maar dat was lang niet altijd makkelijk, internationale loontarieven werden niet altijd gehandhaafd.

Bron: lidmaatschapskaart Levie Gans (9569.2); brieven van Louis Gans in 3035.2, foto

Plek: wachtruimte: Louis wil graag met Henri Polak spreken.

Actualiteit: Internationale loonafspraken, organisatie van werknemers wereldwijd om vertrek naar lage-lonen-landen tegen te gaan

De gids neemt de bezoekers mee naar de bestuurskamer.

Verteller 5: Henri Polak: minder werken en meer tijd voor kunst en cultuur
Verhaal in de Bestuurskamer

Henri Polak, foto collectie IISG

De verteller introduceert Henri Polak en vertelt hoe hard hij met de ANDB heeft gestreden voor onder andere de acht-urige werkdag. Polak had daar ook een duidelijke filosofie over: wie acht uur werkte had ook nog tijd over om 'zich te verheffen', een boek te lezen (daarom had de ANDB zijn eigen bibliotheek), naar een lezing te gaan, van kunst en cultuur te genieten. Er moest letterlijk een mooiere wereld geschapen worden en daar moesten arbeiders ook aan meedoen. Om een begin te maken met die mooiere wereld liet Polak het bondsgebouw door de architect Berlage ontwerpen en liet hij wandschilderingen door Richard Roland Holst maken. Dit verhaal wordt verteld aan de hand van de schilderijen van Richard Roland Holst die acht uur werk, acht uur rust en acht uur ontspanning verbeelden.

Welk verhaal willen we vertellen met dit personage? Strijd voor 8-urige werkdag, ideaal van verheffing

Bronnen: persoonlijke stukken van Polak m.b.t. de ANDB, inclusief zijn stukken rondom de oprichting zitten in het ANDB archief (8001-8029); Henri Polak's stukken in Het Weekblad; w.o. het stuk in het Weekblad van 10-2-1905 waarin de uitspraak Berlage over De Burcht wordt aangehaald: "Een gebouw dat een idee symboliseert hoeveel heb je daarvan? Weinig!"

Plek bestuurskamer: hier zijn de wandschilderingen van Richard Roland Holst die over 8 uur werken, 8 uur rust, 8 uur ontspanning verbeelden

Actualiteit: te veel werken, te weinig werken, basisinkomen, geëngageerde kunst en de balans tussen werk en (geëngageerde) kunst en cultuur in het dagelijks leven

De gids neemt je mee naar de kluiskamer, laat een filmpje uit 1911 zien over Jan die diamantbewerker wordt en legt uit dat alle verhalen die tot nu toe zijn verteld, gebaseerd zijn op stukken uit het ANDB-archief. De ANDB bewaarde dit archief in deze kluis en nu worden de stukken bij het IISG goed bewaard maar ze zijn ook digitaal raadpleegbaar! De gids brengt de bezoekers vervolgens naar de uitgang.